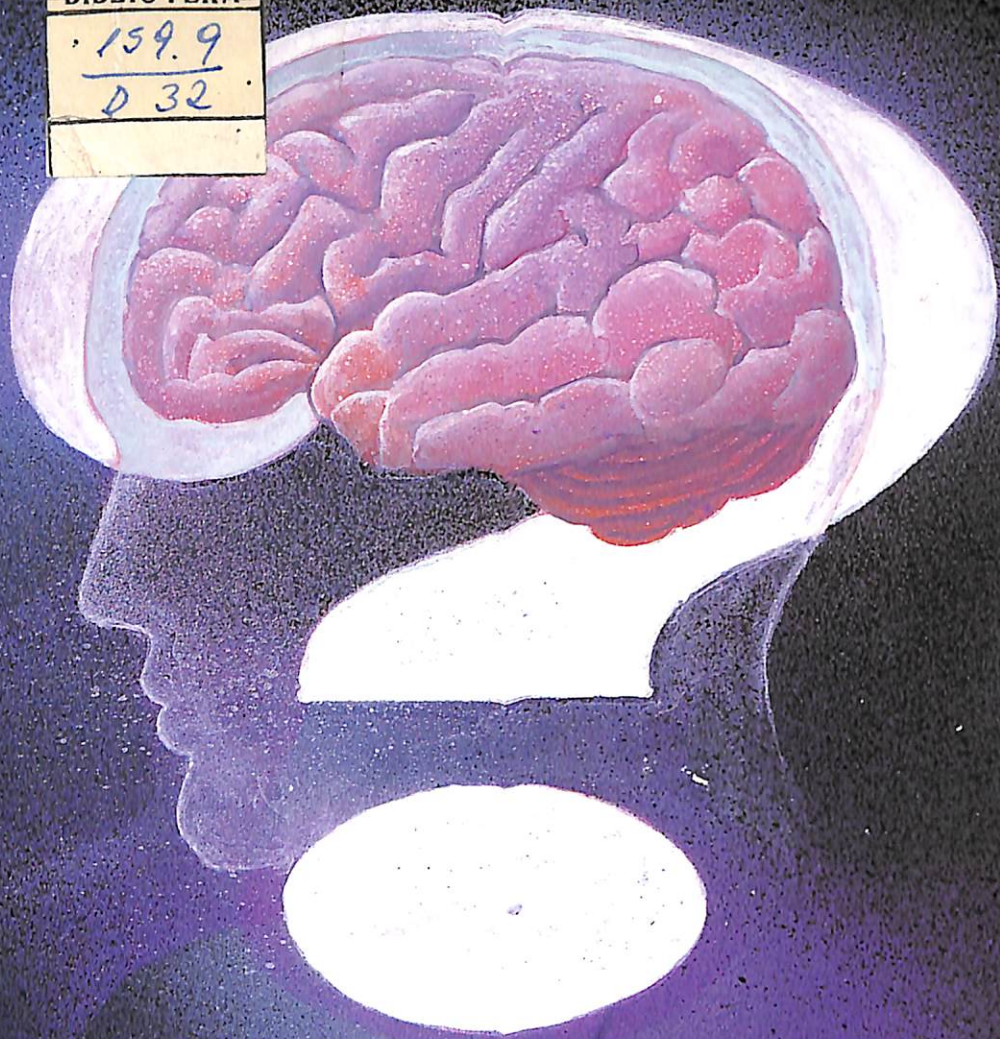

BIBLIOTEKA

159.9
D 32

Prof. BEDRI DEDJA

Sekreti i talentit

159.9
D 32

SHOQATA MBARËSHQIPTARE E PSIKOLOGËVE
(ANËTARE E LIDHJES BOTËRORE TË SHKENCAVE PSIKOLOGJIKE-IUPsyS)
FONDACIONI PËR KULTURËN DHE ARTET "FAN NOLI"

PROF. BEDRI DEDJA

Sekreti i talentit

Traktat

BOTIMET TOENA

Parathënie

Për mua është një kënaqësi e veçantë dhe një obligim profesional që të shkruaj parathënien e librit *Sekreti i Talentit* të autorit Bedri Dedja, profesor i psikologjisë, akademik, kryetar i Shoqatës Mbarëshqiptare të Psikologëve, anëtar i Asamblesë Drejtuese të Lidhjes Botërore të Shkencave Psikologjike (IUPsyS).

Prof. Bedri Dedjen e kam njohur në korrikun e vitit 1957 në Moskë, në Festivalin VI ndërkombëtar të rinisë dhe studentëve, kur ai ishte njëzet e shtatë vjeç, edhe si kryetar i grupit shqiptar të psikologëve të rinj, i cili do të merrte pjesë në takimet, ballafaqimet dhe debatet profesionale të këtij Festivali. Në atë kohë ai ishte pedagog i psikologjisë dhe dekan i Fakultetit Histori-Filologji në Institutin Pedagogjik të Tiranës. Po për të kisha dëgjuar më parë të flisnin me simpati profesorët e tij në Institutin Lenin si dhe shokë e shoqe, që kishin mbaruar me të ose para tij studimet e larta e që më pas vazhdonin shkallën e parë të kualifikimit shkencor. Shumë përshypte më ishin transmetuar nga Tirana për leksionet e tij të psikologjisë me nivel të lartë shkencor, të shprehura me një gojëtar shembullorë e që i tërhoqnin shumë studentët e vet. Në Takimin Ndërkombëtar të udhëheqësve të organizatave të fëmijëve me pjesëmarrjen e përfaqësuesve nga njëqind e tridhjetë e një vende të botës, në Festival ai mbajti referatin e parë, i cili u duartrokoi gjatë dhe u vlerësua shumë. Ky referat me pak shkurtime, u botua atëherë në faqen e parë të organit pedagogjik prestigjioz *Учителскаја газета (Gazeta e mësuesit)*. Në fillim të gushtit në auditorin më të madh amfiteatër të Institutit Lenin mbajti referatin tjetër për përgatitjen psikologjike të mësuesve të shkollave fillore.

Në këtë takim që prekës veçanërisht kontakti me prof. Olga Aleksejeva pas katër vjetësh, e cila, si e uroi për referatin, i bëri edhe një "vërejtje": - "Pse ti që e njeh shkëlqyeshëm rusishten e nise referatin në shqip?" Bedri Dedja aty për aty ia befi "Kisha dëshirë që, pikërisht në këtë auditor, ku kanë ligjëruar oratorë, politikanë dhe shkencëtarë, në rusisht dhe në gjuhë të tjera të botës, të dëgjohej se si tingëllon edhe gjuha e popullit tim". Aleksejeva, si e përqafoi, i fali një autograf librin e saj më të ri me kushtimin: "Nxënësit tim të dashur dhe shumë të talentuar Bedri Dedja". Në vitin 1958 ai botoi edhe në revistën më të madhe shkencore ruse *Voprosi psichologii (Problemet e psikologjisë)* me kërkesën e redaksisë së saj. Punimet psikologjike e studimet e botuara të B. Dedjes janë të shumta në Shqipëri, po edhe në disa vende të botës.

Vepra *Sekreti i talentit* është një arritje e re në krijimtarinë e autorit, një vepër dinjitoze, e veçantë në llojin e vet, me një temë të madhe të kohës. Në të vlihet theksi te psikologjia e krijimtarisë. Autori mendon se fillimisht është konceptuar më shumë si një punim letrar-psikologjik sesa si një punim rigorozisht shkencor, kurse ne do të thonim se ai ka dalë një punim i mirëfillt shkencor, por që nuk u drejtohet shkencëtarëve. Ky libër i drejtohet një auditori të gjerë dhe është i kuptueshën njëlloj, si për psikologët, ashtu edhe për prindërit, mësuesit, artistët, studentët dhe për çdo lexues tjetër.

Libri mbështetet në të dhëna shumë të pasura dhe përshkohet nga fryma e pluralizmit shkencor. Në mënyrë të veçantë duhet theksuar se ai është rezultat i një pune pasionante prej disa dekadash, rezultat i kërkimeve, hulumtimeve, meditimeve, vëzhgimeve dhe eksperimenteve të bëra nga autori në shkollë në vitet 70. Gjithë pasurinë shkencore e letrare për talentin, autori e ka përgjithësuar dhe më parë e ka referuar në sesione e konferenca shkencore si dhe botime të pjesshme.

Sekreti i talentit lexohet me ëndje të madhe, me një frymë, siç i thonë, pasi të josh, të mbërthen, jo vetëm me përmbajtjen e problemet shumë interesante që autori i trajton me profesionalizëm të lartë dhe përkushtim shkencor, po edhe për mesazhin, informacionin e bollshëm e të freskët shkencor që na përcjell, për mënyrën tërheqëse të paraqitjes së këtij informacioni, për ngjizjen e njohurive psikologjike me ato letrare dhe për modalitetet e krijuara mjeshtërisht e me nivel artistik.

Autori, prej kohësh i njohur si psikolog i shquar, nëpërmjet kësaj vepre u përcjell lexuesve, si të thuash ajkën, tharmin e mendimeve dhe përfundimeve të personaliteteve shumë të njohur shkencorë e letrarë (kryesisht të filozofëve, psikologëve, sociologëve, shkrimtarëve, biologëve, strategëve, kompozitorëve, piktorëve e skulptorëve, antropologëve etj) për problemet që lidhen me aftësitë, talentet dhe gjeninë. Dhe ky tharmin nuk është një pasqyrim mekanik enciklopedik, por një filtrim dhe përpunim përmes ndërjegjes dhe pikëpamjeve origjinale të autorit.

Kjo është arsyeja që këtë vepër ne e konsiderojmë me vlera të theksuara njohëse, e cila njëkohësisht, do të lozë rol të madh, jo vetëm në kualifikimin shkencor psikologjik, po edhe në edukimin dhe zgjerimin e kulturës së masës së lexuesve e veçmas të pedagogëve të psikologjisë, pedagogjisë, filozofisë, sociologjisë etj., si dhe të studentëve të këtyre degëve.

Sekreti i talentit, duke u shprehur në mënyrë figurative është një pasqyrë, në të cilën prindërit është mirë të shihen sa më shpesh. Po kështu në këtë pasqyrë duhet ta shohin veten talentet e rinj.

Ka edhe shumë të veçanta të tjera që karakterizojnë traktatin e Bedri Dedjes dhe që e përforcojnë më tej atë mendim të përgjithshëm, që jo vetëm shumë studiues këtu në Shqipëri, po edhe jashtë kufijve tanë, kanë shprehur disa herë se, një ndër veçoritë e personalitetit të profesorit Bedri Dedja, me të cilin na njohin punimet e tij e që spikat dukshëm edhe te *Sekreti i talentit*, janë sinkretizmi, mpleksja e shkencëtarit me shkrimtarin, që mjeshtërisht di ta lotojë psikologjinë e përgjithshme me atë të artit e letërsisë, duke shfrytëzuar si katalizator edhe psikologjinë zbatimëse. Të gjitha këto jepen me një gjuhë ku spikat shprehja e bukur e ngritur në art.

TIRANË, MAJ 1998

DR. NURI ABDIU

PJESA E PARË

**RRETH TEORISË SË PËRGJITHSHME PSIKOLOGJIKE
PËR AFTËSITË DHE TALENTIN**

1.

NJË DËSHIRË RINORE (në vend të parathënies)

PUNËTOR SI HEFESTI¹⁾. BALZAKU - PSIKOLOG

Kjo është një temë e madhe e kohës. Dëshira për ta shkruar më ka lindur që atëherë, kur i ndjeri dhe i paharruari prof. Lirak Dodbiba analizonte dhe vlerësonte vjershat tona të botuara në vitet 40-t të gazeta *Letrari i ri*. Ndërsa punën për ta shkruar, e nisa pasi lexova një artikull të gazetës *Mësuesi* të datës 31 korrik të vitit 1990. Në faqen e katërt të kësaj gazete ndodhej një shkrim i titulluar *Talenti, por edhe punëtor si Hefesti*. Për të treguar se sa punëtorë kanë qenë njerëzit e talentuar dhe gjenialë, artikulli jepte fakte ngjethëse. Megjithatë, pyetja se ç'është talenti në gjithë thellësinë e vet, mbetet në rend të ditës.

Për talentin është shkruar shumë. Pavarësisht nga kjo, të fshehtat e tij në shumë pamje mbeten ende të pazbuluara. Ç'kuptojmë me talent në gjithë poliedrizmin e tij?

Kjo mbetet ende gati enigmë.

Të gjithë kërkojnë me interes të dinë për këtë dukuri madhështore njerëzore, madje me të drejtë duan të dinë mundësisht, si për veprimet e thjeshta aritmetikore: $1+1=2$. Për lexuesit kureshtar nuk është e mjaftueshme të thuash se për "t'u bërë" talent, duhet të jesh "shumë punëtor".

Po i vazhdojmë kërkimet nga një kënd tjetër kohor.

1) Hefesti në mitologjinë e lashtë greke është quajtur perëndia e zjarrit dhe e artit të sarkëtarit, kurse në mitologjinë e lashtë romake është quajtur vullkani.

Si "gjahtar" i enigmave të psikikës së njeriut, para disa vjetësh gjeta në arkivin tim, midis shumë të tjerave, edhe një *skedë* të shkruar që në vitet e rinisë, para më shumë se dyzet vjetësh. Aty ishin përkthyer në gjuhën shqipe disa arsyttime të Balzakut për talentin, veçse për fat të keq dhe për mungesë përvoje nuk kisha shënuar se në ç'vepër të tij ishin marrë ato radhë.

Që t'i futesha verifikimit, meqë nuk jam balzakist, do të duhej një kohë shumë e gjatë për t'u dalë në anë "labirinteve" gjeniale të tij. Po kam një farë besimi te vetja se e kam riprodhuar besnikërisht mjeshtrin e madh të shekullit të kaluar¹⁾.

Edhe një sqarim. Ka zëra që pohojnë se duhet të heqim dorë nga shembujt e shekullit të kaluar. Kjo mua më duket një kapriçio naive. Dija e vërtetë dhe zbulimi i vërtetë mbetet dije e zbulime edhe sikur të jenë të botës së lashtë. Ata nuk vjetërohen kurrë. Për këtë arsye, në këtë traktat për sekretin e talentit është harmonizuar çdo e vërtetë dhe çdo xhevahir i kohës së vjetër dhe të re.

Këtu unë nuk i përmbahem "saktësisë matematike" për të bërë diferencime rigorozë rreth koncepteve elementare *predispozita, aftësia, dhunti, talent dhe gjeni*. Shpjegimet e qarta për këto koncepte, lexuesi mund t'i gjejë në çdo tekst shkollor të psikologjisë.

Detyra ime është krejt tjetër: të depërtoj sa më thellë të jetë e mundur në enigmën e kësaj dukurie, duke nënkuptuar me fjalën *talent* të gjitha shkallët e shfaqjes së tij.

Tani t'u referohemi, së pari, arsyttimeve të Balzakut nga skeda e lartpërmendur. Flet autori dhe një personazh i romaneve të tij.

"... Duke i hedhur një vështrim jetës së vet, ai erdhi në një mendje se gjendja e tij e mjerueshme ishte pasojë e përkushtimit ndaj artit. Ai gjithnjë kishte ëndërruar të bëhej skulptor, por shpejt e kuptoi se për këtë punë duhej arsim me afat të gjatë për një njeri pa të ardhura dhe

1) Siç do ta verë re lexuesi, as këtu në fillim dhe as gjatë gjithë fageve të këtij studimi, me përjashtime të vogla dhe me përjashtim të pjesës së fundit, nuk përmenden të gjithë burimet bibliografike të veprave të cituara nga autorët të mëdhenj dhe të ndryshëm. Këtë mangësi më shumë se askush e ndjen autori. Kjo ka ndodhur, sepse në moshë të re çdo që kam lexuar për talentin, e kam regjistruar vetëm si mendim dhe si autor dhe sepse këtë krijim timin atëherë e kisha konceptuar më shumë si një punim të lirë letrar-psikologjik sesa rigorozisht shkencor. Megjithatë, edhe një herë i garantoj lexuesit se çdo citim nga autorët e mëdhenj dhe të ndryshëm është riprodhuar në këtë libër me besnikëri absolute.

mjete jetese. Ai ishte tani i stërmunduar dhe i dobët, sa nuk kishte fuqi për t'u marrë me punë dore ose me një grup të madh skulpturor...

Atij i thonë:

- Unë i trembem përtacisë suaj, megjithëse ju e quani atë ëndërrim. Unë nuk mund t'ju shikoj duke ndenjur me orë të tëra, duke menduar me vështrimin në qiell...

Sa do të dëshiroja t'ju shihja të mësuar me punë..."

Më poshtë vazhdojnë arsyetimet e artistëve të mëdhenj të tipit Balzak.

Brio¹⁾ (*fjalë italiane, e cila ka nisur të hyjë në përdorim edhe tek ne*) është karakteristike për veprat e hershme. Është frut i përpjekjes së frymëzuar nga forcat e talentit të ri, i asaj përpjekjeje të fuqishme, e cila më vonë na pushton vetëm në orë të veçanta të lumtura, po në këtë kohë kjo brio nuk del më nga zemra e artistit dhe në vend që të jetë e pavullnetshme dhe e ngjashme me vullkanin, që nxjerr flakë për t'i përçarur veprat me një zjarr të shenjtë, - e detyron artistin që të digjet vetë në një flakë të shkaktuar nga rrethanat e jashme, nga dashuria, nga kundërshtarët, shpesh nga urrejtja dhe më shpesh ende nga dëshira për të ruajtur lavdinë personale.

Lavdia e përshpejtuar, gjendja e mirë, lëvdatat e shtira, të cilat bota ua shpërndan artistëve me një lehtësi të tillë, ashtu si njerëzit u thonë të njohurve "mirëmëngjes", ose flasin për motin, - bëjnë që të lindë tek Ai një opinion i lartë për vetveten. Një vlerësim i tillë kthehet në një besim të mjerë për vetveten në kohën që talenti shteron.

Puna ropatëse mbi vetveten, hulumtimet në fushën e krijimtarisë kërkojnë nga njeriu tensionimin e të gjitha forcave të tij. Në sferën e lartë të artit, po të nënkuptojmë me këtë fjalë të gjitha krijimet e mendimit njerëzor, nga gjithë cilësitë e njeriut më e çmuara është guximi, ai guxim i veçantë i artistëve dhe mendimtarëve, për të cilin turma nuk ka ide dhe rëndësia e të cilit, ndoshta, për herë të parë do të shpjegohet në këto faqe... Ai, poet dhe ëndërrimtar nga natyra kapërcen prej idesë në Mishërim, pa i matur greminat e thella që shtriheshin midis këtyre dy stadeve të krijimtarisë. Të mendosh, të ëndërrosh, të

1) brio, një ndër shpjegimet gjubësore: gjallëri, gaz, bare, me gjallëri.

shpikësh me mendje vepra të mrekullueshme është një punë shumë e lezetshme, është njëlloj sikur të pish cigare marramendëse, ose të kalosh jetën e një kurtizaneje¹⁾ të dhënë pas kënaqësisë së dëshirave të veta. Vepra e lindur në kokë ngrihet para syve të artistit me gjithë shkëlqimin e saj rinor dhe ai i mbushur me ndjenja mëmësie, sheh ngjyrat e lules që kundërmon, ndjen ëmbëlsinë e frutit që po piqet shpejt. E tillë është ideja artistike dhe të tilla janë kënaqësitë që të jep ajo. Ai që mund të përshkruajë rëmbimthi me fjalë idenë e vet krijuese, e tregon veten si njeri të paepur.

Këtë dhunti e kanë të gjithë artistët dhe shkrimtarët. Të krijosh, ta nxjerrësh në botë dhe ta gdhendësh pjellën tënde, ta ushqesh, të kujdesesh për të me një dashuri të pashtershme prej nëne, ta lash, kur bëhet pis, ta veshësh njëqind herë në ditë me rroba të pastra, të cilat çdo minutë ai i shqyen, të mos u trembesh të papriturave të kësaj jete të etshme dhe ta rritësh foshnjën tënde si një vepër të frymëzuar arti, që i flet çdo shikimi kur ajo është skulpturë, që i flet të gjitha kujtimeve kur ajo është pikturë dhe të gjitha ndjenjave kur është muzikë, - ja, se ç'janë mishërimi dhe puna që i janë kushtuar asaj. Dora duhet të jetë gjithnjë gati për veprim dhe e nënshtuar ndaj urdhrave të mendimit. Por mendimin nuk mund ta nënshtrosh që të krijojë me porosi, ashtu siç mund ta detyrosh zemrën të ruajë qëndrueshmëri. Kjo nevojë për të krijuar, kjo etje e pushuar e mëmësisë, mishërim i së cilës është gruaja nënë (kjo etje e mahnitshme e natyrës e kuptuar aq thellë nga Rafaeli) është aftësi e trurit tonë për krijimtari, është dhunti e rrallë, që humbet me lehtësi të jashtëzakonshme. Frymëzimi është një tërësi minutash të lumtura për gjenium. Ai nuk e prek tokën me flatrat e tij, ai avullon në ajër, fluturon lart si një zog që nuk ka besim; frymëzimi nuk ka fije që poeti të mund ta kapë; krrelat e tij janë flakë, ai rrëshqet si flamingu në ngjyrë rozë dhe të bardhë, që i detyron gjahtarët të zhgënjehen. Për këtë arsye puna krijuese është një luftë ropitëse, së cilës i tremben, ose i përkushtohen me drojtje natyrat e fuqishme dhe të mrekullueshme, që rrezikojnë t'i shkatërrojnë fuqitë e tyre. Një poet i madh i kohës sonë, duke folur për peshën e rëndë të punës

1) kurtizane, nga frëngjishtja: kështu në botën feudale quhej gruaje e shtburur.